

Fimmtudaginn 15. febrúar 1990.

Nr. 154/1989 **Samband íslenskra samvinnufélaga**

(Jón Finnsson hrl.)

gegn

Versluninni Vörðufelli og

Ágústi Guðmundssyni persónulega

(Jón Oddsson hrl.).

Verslunarkaup. Greiðsla. Víxill.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Guðrún Erlendsdóttir, Benedikt Blöndal, Haraldur Henrysson, Hrafn Bragason og Þór Vilhjálmsson.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 25. apríl 1989. Hann gerir þær dómkröfur, að stefndi Ágúst verði persónulega og f.h. verslunar sinnar dæmdur til greiðslu 214.025,50 króna auk 2,25% dráttarvaxta fyrir hvern byrjaðan vanskilamánuð frá 2. október 1986 til 2. mars 1987, en 2,5% dráttarvaxta frá þeim degi til 1. júní 1987, 2,8% frá þeim degi til 1. júlí s.á., 3% frá þeim degi til 1. ágúst s.á., 3,4% frá þeim degi til 1. september s.á., 3,5% frá þeim degi til 1. október s.á., 3,6% frá þeim degi til 1. nóvember s.á., 3,8% frá þeim degi til 1. desember s.á., 4,1% frá þeim degi til 1. janúar 1988, 4,3% frá þeim degi til 1. mars s.á., 3,8% frá þeim degi til 1. maí s.á., en 3,7% frá þeim degi til birtingardags stefnu 16. júní s.á. og síðan hæstu lögleyfðu dráttarvaxta, eins og þeir eru ákveðnir af Seðlabanka Íslands á hverjum tíma, til greiðsludags. Þá krefst áfrýjandi málskostnaðar í héraði og fyrir Hætarétti. Loks er þess krafist, að staðfest verði heimild til að bæta dráttarvöxtum við höfuðstól skuldar og reikna dráttarvexti af samanlagðri fjárhæð, ef vanskil standa lengur en 12 mánuði, sbr. 12. gr. vaxtalaga nr. 25/1987.

Stefndi krefst sýknu af öllum kröfum áfrýjanda og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti, og beri málskostnaðarfjárhæðin dráttarvexti, sbr. III. kafla vaxtalaga. Til vara krefst stefndi þess, að kröfur áfrýjanda verði verulega lækkaðar og málskostnaður þá látinn falla niður. Stefndi gerir og kröfu til breytinga á ákvæði

héraðsdóms um málskostnað, þótt hann hafi ekki gagnstefnt málinu til Hæstaréttar.

I.

Fyrir Hæstarétt hefur verið lagt bréf Guðmundar Kristjánssonar héraðsdómslögmanns varðandi gjaldþrotabú hjónanna Haralds Benediktssonar og Karenar Kristjánsdóttur og firma þeirra, verslunarinnar Álfaskeiðs, Hafnarfirði. Guðmundur er skiptastjóri gjaldþrotabúsins. Í bréfinu segir:

„Gjaldþrotaúrskurður var uppkveðinn þ. 28.10. 1986 í skiptarétti Hafnarfjarðar. Innköllun var gefin út og birt í Lögbirtingablaði, og rann kröfúlýsingafrestur út þ. 19.1. 1987. Á kröfuskrám námu lýstar kröfur á úrskurðardegi samtals kr. 18.068.932. Þar af voru forgangskröfur að upphæð kr. 777.534, en allt bendir til, að sú tala lækki. Almennar kröfur námu kr. 14.725.004. Þar í er samþykkt krafa Guðmundar Ágústssonar hdl. v/Guðmundar Ágústar Guðmundssonar út af ógreiddri leigu á húsnæði verslunarinnar, kr. 938.120, og krafa Kristjáns Stefánssonar hdl. v/Kristjáns Haraldssonar út af tékkum, útgefnum í þágu verslunarrekstrarins, kr. 1.500.000. Síðarnefnda krafan er ósamþykkt og umþrætt.

— — —

Búskiptum er enn ólokið, en ljóst þykir þó, að forgangskröfurnar greiðast að fullu og að eitthvert fé, í dag um kr. 3.300.000, verði þá eftir til greiðslu almennra krafna að hluta. Hins vegar er á þessu stigi ekki unnt að segja neitt til um, að hve mörgum hundraðshlutum þær greiðist. Því ber að taka allar ofangreindar tölur með fyrirvara um breytingu á þeim. ...“

Þá kom fram, að með úrskurði skiptaréttar Hafnarfjarðar, uppkveðnum hinn 5. júní 1987, var bú Kristjáns Jóns Haraldssonar, sonar hjónanna, tekið til gjaldþrotaskipta. Skiptum þess bús lauk 28. október 1987 með vísan til 120. gr. gjaldþrotalaga nr. 6/1978, án þess að nokkuð fengist greitt upp í lýstar kröfur, samtals 901.172 krónur, auk vaxta og kostnaðar frá úrskurðardegi.

II.

Aðila greinir ekki á um atvik málsins, en þau er rakin í hinum áfrýjaða dómi. Það er þannig óumdeilt, að víxlar, útgefnir af

stefnda, en samþykktir af versluninni Álfaskeiði, sem stefndi afhenti áfrýjanda til greiðslu á skuld hans samkvæmt viðskiptareikningi, greiddust ekki á gjalddögum og tékki, útgefinn 2. október 1986, sem átti að vera til greiðslu á víxlunum, heldur ekki. Loks reyndist tékki, útgefinn af Kristjáni, syni hjónanna Haralds og Karenar, eigenda verslunarinnar Álfaskeiðs, innistæðulaus, en með honum skyldi ljúka skuldaskiptum þessum. Krafa áfrýjanda er þannig ógreidd. Áfrýjandi tók við víxlunum á þeirri forsendu, að þeir fengjust greiddir hjá samþykkjanda þeirra. Þar sem þeir voru ekki greiddir þrátt fyrir innheimtutilraunir, varð hið fyrra skuldasamband milli stefnda og áfrýjanda virkt.

Áfrýjandi sendi stefnda kröfubréf 27. nóvember 1986, þar sem tilraunir hans til innheimtu víxlanna eru raktar og efnda krafist á skuldinni. Þetta var löngu áður en kröfulýsingarfrestur í bú samþykkjanda víxlanna rann út, og hafði stefndi því tækifæri til að lýsa kröfu í bú samþykkjandans. Bú Kristjáns Haraldssonar var signalaust, eins og fyrr greinir. Krafa áfrýjanda þykir því ekki niður fallin vegna tómlætis hans um að lýsa kröfum í þessi tvö þrotabú.

Þá verður ekki á það fallist, að áfrýjandi hafi gefið upp skuldina með því að afhenda víxlana gegn greiðslu með tékka. Þá skiptir það ekki nú máli, hvort áfrýjandi getur afhent stefnda víxlana, því að engin krafa verður lengur gerð á hendur honum þeirra vegna, og er óumdeilt, að þrotabú samþykkjandans telur þá ekki greidda.

Niðurstaða máls þessa er því sú, að krafa áfrýjanda er tekin til greina með þeim vöxtum, sem í dómsorði greinir.

Rétt þykir, að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti falli niður.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Ágúst Guðmundsson persónulega og f.h. verslunar sinnar, Vörðufells, greiði áfrýjanda, Sambandi íslenskra samvinnufélaga 214.025,50 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 16. júní 1988 til greiðsludags.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 14. febrúar 1989.

Mál þetta, sem dómtekið var 18. janúar 1989, er höfðað með áskorunarstefnu, sem þingfest var 16. júní 1988, af Sambandi íslenskra samvinnufélag, nnr. 7472-7581, Sölvhólsgötu 4, Reykjavík, á hendur Versluninni Vörðufelli, nnr. 3066-5910, Þverbrekku 8, Kópavogi, og Ágústi Guðmundssyni, nnr. 3066-5910, kaupmanni, Engihjalla 25, Kópavogi, persónulega. Máli þessu var vikið til venjulegrar meðferðar 16. júní 1988.

Dómkröfur stefnanda eru þær, að stefnda verði gert að greiða skuld, að fjárhæð kr. 214.025,50, auk 2,25% dráttarvaxta fyrir hvern byrjaðan vanskilamánuð frá 2.10. 1986 til 2.3. 1987, en 2,5% dráttarvaxta frá þeim degi til 1.6. 1987, 2,8% frá 1.6. til 1.7., 3% frá 1.7. til 1.8., 3,4% frá 1.8. til 1.9., 3,5% frá 1.9 til 1.10., 3,6% frá 1.10. til 1.11., 3,8% frá 1.11. til 1.12., 4,1% frá 1.12. 1987 til 1.1. 1988, 4,3% frá 1.1 til 1.3., 3,8% frá 1.3. til 1.5., en 3,7% frá þeim degi til birtingardags stefnu og síðan hæstu lögleyfðu dráttarvaxta, eins og þeir eru ákveðnir af Seðlabanka Íslands á hverjum tíma, til greiðsludags og málskostnaðar skv. gjaldskrá LMFÍ.

Þá er þess krafist, að staðfest verði heimild til að bæta dráttarvöxtum við höfuðstól skuldar og reikna dráttarvexti af samanlagðri fjárhæð, ef vanskil standa lengur en 12 mánuði, sbr. 12. gr. vaxtalaga nr. 25/1987.

Af hálfu stefnda er krafist sýknu af öllum kröfum stefnanda og að stefnanda verði gert að greiða stefnda málskostnað skv. gjaldskrá LMFÍ.

Málavextir, málsástæður og lagarök.

Stefnandi kveður stefnda, Ágúst Guðmundsson, hafa undanfarin ár rekið á eigin ábyrgð matvöruverslun að Þverbrekku 8 í Kópavogi undir nafninu Vörðufell, og hafi hann verið í viðskiptum við afurðasölu og kjötiðnaðarstöð stefnanda í Reykjavík.

Í nóvember 1985 hafi vöruúttekt stefnda á kjötvörum hjá afurðasölu SÍS numið kr. 531.154 og hjá kjötiðnaðarstöð SÍS á unnum kjötvörum o.fl. kr.15.378, eða samtals kr. 546.532.

Til tryggingar greiðslu á skuld sinni við stefnanda ásamt áföllnum kostnaði hafi stefndi, Ágúst, afhent stefnanda 14 víxla, samþykkt af ýmsum aðilum, með gjalddögum í apríl til júní 1986, samtals að nafnverði kr. 618.867,35. Hafi víxlar þessir allir greiðst að undanskildum tveimur víxlum, þ.e. víxli, að fjárhæð kr. 125.978, á gjalddaga 1. apríl 1986, og víxli, að fjárhæð kr. 126.817, á gjalddaga 3. maí 1986. Báðir víxlarnir hafi verið vistaðir í Samvinnubanka Íslands, útgefnir af stefndum Ágústi og samþykktir til greiðslu af Karenu Kristjánsdóttur vegna verslunarinnar Álfa-skeiðs í Hafnarfirði.

Eftir að víxlar þessir höfðu verið endursendir af bankanum, hafi þeir verið innleystir af samþykkjanda með ávísun og honum afhentir víxlarnir. Hins vegar hafi komið í ljós, að innistæða hafi ekki verið fyrir ávísun þeirri, sem gefin var út til greiðslu á víxlunum.

Samþykkjandi hafi lofað að kippa þessu í lag og hafi afhent stefnanda aðra ávísun 2.10. 1986, að fjárhæð kr. 214.025,50, til greiðslu á skuldum vegna víxlanna að frádreginni innborgun inn á skuldina hinn 2.9. 1986. Innistæða hafi heldur ekki reynst vera fyrir þessari ávísun, sem hafi verið útgefin á tékkareikning nr. 8415 við Austurbæjarútibú Búnaðarbankans. Að beiðni samþykkjanda hafi verið frestað að framvísa ávísuninni, en hinn 30. október 1986 hafi tékkinn verið sýndur til greiðslu, og hafi þá komið í ljós, að reikningnum hafði verið lokað hinn 17. s.m.

Nokkru síðar hafi verslunin Álfaskeið verið tekin til skiptameðferðar sem gjaldþrota.

Útgefandi umræddrar ávísunar sé Kristján Haraldsson, nnr. 5859-2064, sonur hjónanna, sem ráku verslunina Álfaskeið, þeirra Karenar Kristjánsdóttur og Haraldar Benediktssonar. Ástæðan fyrir því að Haraldur (sic), sem er á ungum aldri, hafi verið látinn annast þessa greiðslu fyrir verslun þeirra hjóna, sé að líkindum sú, að þau hafi verið búin að fyrirgera rétti til þess að hafa tékkhefti undir höndum. Kveðst stefnandi með framangreindu hafa sýnt fram á sambandið milli útgáfu umræddrar ávísunar og þeirra víxla, sem stefndur hafi afhent sem tryggingu fyrir greiðslu á skuld sinni við stefnanda.

Stefnandi telur það vera grundvallarreglu í kröfurétti að viðtaka víxla og tékka til greiðslu á gjaldfallinni skuld feli ekki í sér viðurkenningu á því, að skuldin sé þar með niður fallin, heldur felist í viðtökunni einungis loforð um að framvísa þessum kröfum. Þá fyrst, þegar þær hafi verið greiddar, hafi greiðsla átt sér stað. Verði greiðslufall, hafi það ekki áhrif á skuldina. Þessa reglu kveður hann margsinnis hafa verið staðfesta af dómstólum.

Stefndi, Ágúst Guðmundsson, kveðst vera einkaeigandi Verslunarinnar Vörðufells. Kveður hann skuld sína vegna úttekta hjá stefnanda hafa í nóvember 1985 numið kr. 546.532. Í byrjun árs 1986 hafi það orðið að samkomulagi milli stefnda og stefnanda, að stefnandi keypti viðskiptavíxla af stefnda til uppgjors á kröfunni, og hafi honum í mars verið afhentir 10 (sic) víxlar, samtals að fjárhæð kr. 618.867,35. Hafi víxlar þessir verið keyptir af stefnanda, eftir að stefndi hafði gefið þá út og framselt stefnanda þá til eignar. Við uppgjör, er fram fór, hafi stefndi greitt alla áfallna dráttarvexti af skuldinni og forvexti af víxlum og mismun á andvirði víxlanna og kröfunnar, sem þá hafi numið kr. 9.499,65. Kveðst stefndi ekkert hafa heyrt frá stefnanda, eftir að uppgjórið fór fram, fyrr en í nóvember 1986,

en víxlar þeir, er afhentir voru, hafi verið með gjalddögum í apríl og maí 1986. Innheimtustjóri stefnanda hafi þá tilkynnt honum símleiðis, að tveir víxlanna, sem stefndi hafði afhent, hefðu ekki verið greiddir af samþykkjanda. Jafnframt hafi honum verið tjáð, að víxlarnir hafi verið afhentir samþykkjanda gegn ávísun, sem síðar hafi reynst innistæðulaus. Þar sem stefndi taldi sig ekki geta ábyrgst mistök stefnanda, hafi málið verið sent, af hálfu stefnanda, til lögfræðilegrar innheimtu.

Stefndi kveðst byggja á því, að víxlarnir hafi falið í sér fullnaðargreiðslu á kröfu stefnanda á hendur sér. Telur stefndi, að skýran greinarmun verði að gera á því, hvort víxlar séu afhentir kröfuhafa og teljist innborganir inn á kröfuna á þeim tíma, þegar þeir greiðast af samþykkjanda, eða hvort þeir eru keyptir af kröfuhafa með því, að skuldari gefi þá út og framselji þá til kröfuhafans.

Í síðargreinda tilvikinu skapist krafa á hendur þeim aðilum, sem á víxlana riti nöfn sín, en eldri skuldin falli niður á þann aðila, sem hafi verið skuldari skv. þeirri kröfu. Í slíku tilviki ábyrgist skuldari hinnar uppgreiddu skuldar undantekningarlítið hina nýju kröfu, og eignast kröfuhafi þá jafnframt víxilrétt á hendur þeim aðila og samþykkjanda þeirra víxla, sem afhentir séu sem greiðsla.

Kveður stefndi þennan viðskiptamáta vera almennt viðurkenndan í bankakerfinu og vera talinn fullnægja best þörfum viðskiptalífsins, og sé hann á því byggður, að ekki þurfi að endurupptaka mál, löngu eftir að viðskipti hafi átt sér stað. Kröfuhafi standi jafnvel að vigi eftir uppgjörinu með þessum hætti og áður og í mörgum tilvikum betur. Krafan, sem áður hafi verið almenn krafa, breytist með þessum hætti í víxilkröfu, þar sem annar aðili en upphaflegur skuldari er greiðandi, en samt sem áður standi upphaflegi skuldarinn í ábyrgð fyrir kröfunni.

Sá háttur, sem hafður hafi verið á í máli þessu milli stefnda og stefnanda, sé eðlilegur til uppgjörs krafna manna og fyrirtækja á milli, eins og að ofan hafi verið rakið, og sé því algjörlega hafnað, að hægt sé að vekja þessi viðskipti upp, eftir að í ljós komi, að stefnandi hafi komið málum þannig fyrir, að víxlarnir, sem verið hafi með ábyrgð stefnda, hafi verið stimplaðir greiddir og afhentir samþykkjanda þeirra.,

Í máli þessu sé ekki byggt á því, að stefnandi hafi gengist í ábyrgð fyrir greiðslu kröfunnar með undirritun sinni á víxlana, og komi það því ekki til álita hér, hvort skapast hafi krafa með því móti, sem stefnandi hefði getað byggt á í máli þessu.

Stefndi kveðst mótmæla því, að málsástæða sú, sem stefnandi byggir málssókn sína á, eigi við í máli þessu. Í þessu máli hafi átt sér stað uppgjör milli stefnanda og stefnda, svo sem lýst hefur verið, og sé viðskiptum þeirra út af reikningum þeim, sem málssóknin sé byggð á, lokið. Telur stefndi,

að regla sú, er stefnandi vitni til, eigi einungis við, þegar greitt sé með víxlum á þriðja aðila og upphaflegur skuldari gangist ekki í ábyrgð fyrir þeim víxlum, eða þegar greitt sé með ávísun, sem vísi á engar innistæður í banka.

Við munnlegan málflutning lagði lögmaður stefnda áherslu á, að lögð hefði verið fram fullnaðarkvittun stefnanda til stefnda á dskj. 11, sem ber fyrisögnina: „Uppgjör v/skuldar yðar við Afurðasölu SÍS frá því í nóvember 1985“, dags. 24.3. 1986. Ennfremur, að það sé almenn regla, að sá, er rifta vilji samningi, verði að geta afhent verðmæti til baka. Stefnandi geti hins vegar ekki afhent víxla þá, sem ekki greiddust, þar sem hann hafi afhent þá samþykkjanda.

Niðurstaða.

Aðilar deila ekki um málsatvik eða fjárhæðir. Ágreiningur þeirra snýst um það, hvort með þeim hafi orðið fullnaðaruppgjör og hvort fyrra skuldasamband skuli rakna við að nýju.

Skuld aðila var gerð upp með viðskiptavíxlum, sem stefndur gaf út og framseldi. Þeir víxlar, sem ekki greiddust, voru samþykktir af Karenu Kristjánsdóttur vegna verslunarinnar Álfaskeiðs, Hafnarfirði. Við uppgjörð fékk stefnandi víxilkrofu á hendur stefnda auk samþykkjanda víxlanna. Stefnandi fyrirgerði þessari krofu, án þess að stefnda yrði þar um kennt, með því að halda henni ekki til laga, en afhenda samþykkjanda víxlanna, án þess að greiðsla væri tryggð.

Fallast verður á þau rök stefnanda, að sú sé meginreglan, að greiðsla með víxli sé ekki endanleg, fyrr en víxilkrafan sé greidd, nema annað sé sérstaklega tekið fram. Hins vegar á skuldari rétt á að fá afhenta greiðslu sína eða eftir atvikum dóm byggðan á því viðskiptaskjali, sem greitt var með, þegar greiðslu samkvæmt því er ekki fullnægt og skuldareigandi krefst þess, að hið upphaflega skuldasamband verði vakið upp að nýju.

Stefnandi getur ekki afhent stefnda ofangreinda víxla. Víxlarnir voru að fjárhæð kr. 125.978 og kr. 126.817, eða samtals kr. 252.795, en höfuðstóll dómkrofu nemur kr. 214.025,50. Þykir stefnandi verða að bera hallann af því, að víxilkrafan glataðist, og þegar af þesari ástæðu skal stefndi, Ágúst Guðmundsson, sem er einkaeigandi Verslunarinnar Vörðufells, vera sýkn af öllum kröfum stefnanda.

Með vísan til 178. gr. laga 85/1936 þykir rétt, að málskostnaður falli niður.

Dóminn kvað upp Hjördís Hákonardóttir, borgardómari.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Ágúst Guðmundsson, persónulega og vegna einkafyrirtækis síns, Verslunarinnar Vörðufells, skal vera sýkn af öllum kröfum stefnanda, Sambands íslenskra samvinnufélaga.

Málskostnaður fellur niður.
